

liter emanative, seu per emanationem a natura, sed naturaliter acquisitive, quatenus acquiritur necessario, et modo quodam naturali, et determinato, scilicet sine inquisitione, et discursu, et tamquam origo cæterarum cognitionum, et actionum.

XXXII. Ad locum ex hac quæstione LI, per ordinem respondetur. In primis dicit S. Thomas ex ipsa natura animæ esse quod cognitio quid est totum, et quid est pars cognoscat quod omne totum sit, est majus sua parte. Non ergo id habet per emanationem, sed per cognitionem, et actum proprium a se elicited, et hunc actum elicere, et habitum per illum acquirere ex natura est animæ intellectivæ, quæ sic disposita est ex se, et talem vim habet ut explicatis illis terminis sine alia inquisitione, et discursu possit illam veritatem cognoscere, et habitum acquirere, sed non sine actu iudicii, et assensus. Cum vero dicit inchoative esse hunc habitum a natura et consummative ab extra, quia species sunt ab extra, et lumen habitus a natura, non dicit D. Thomas ipsum lumen, seu qualitas, qui est habitus, esse a natura dimanative, vel esse idem cum natura intellectus, sed dicit ex natura intellectivæ animæ esse, quod cognitio quid est pars, et quid est totum cognoscatur quod omne totum est majus sua parte, sed hoc cognoscere non potest nisi per species a phantasmatis acceptas. Unde sicut ista cognitio non oritur a natura animæ per naturalem emanationem, sed per vitalem actionem ortam ab intellectu informato speciebus acquisitis, ita et habitus inde proveniens est acquisitus, non innatus, licet non inquisitione, et discursu, et ideo naturaliter dicitur acquiri eo modo quo dictum est. Et sic qualitas illa, quæ est habitus est aliquid præ-

ter species, quia est aliquid acquisitum per cognitionem, quæ cognitio species supponit, et ex illis procedit.

XXXIII. Ad id denique quod ponderatur ex differentia allata a D. Thoma inter habitum naturalem in intellectu, et in potentia appetitiva, admittimus illam differentiam, quia ita ponitur a D. Thoma, sed ex ea potius inferimus, quod D. Thomas pro certo habet in intellectu esse habitum naturalem, qui in substantia, seu entitate sua habitus sit, et consequenter distinctus a potentia, cum tamen in voluntate erga bonum proprium talem habitum non agnoscat, quantum ad inclinationem erga formalem rationem boni, cum tamen determinatus habitus ponatur in intellectu, etiam quoad formalem rationem veritatis per se notæ. Cæterum cum infertur, quod iste habitus in intellectu debet esse innatus, et non acquisitus, quia est inchoative a natura, dicimus potius ex hoc inferri quod est acquisitus, quia esse inchoative a natura non est quod pars, seu aliquid illius sit a natura, et pars per acquisitionem, cum sit indivisibilis, ut bene Cajetanus advertit quæstione illa LI, articulo primo: sed intelligitur quod est inchoative a natura, quia non est ex aliquo priori habitu certiori, ut scientia, sed ex intellectu ut movetur a sensibus, a quibus accipit species intellectus, et hæc est natura producens habitum principiorum non ex alio habitu, sed ex sensu, ut docet S. Thomas II posteriorum, lect. xx. Non ergo procedit per naturalem emanationem, cum potius per cognitionem acquiratur. Et quia radicaliter habet natura ex se postulare talem modum naturalem acquisitionis illius habitus, dicitur inchoative esse a natura, id est, radicaliter proxime nullo habitu priori adjuvante, sed solum ex

sensu: alii autem habitus, qui acquiruntur discursu sunt solum radicaliter remote in natura; possunt enim ex alio habitu acquiri, non ex sola natura intellectus, et sensus.

ARTICULUS II.

De modo quo acquiritur habitus principiorum.

I. Difficultas est, an simplici cognitione terminorum acquiratur iste habitus, vel cognitione iudicativa, et secundum compositionem, et divisionem. Aliqui Cajetano attribunt, quod dixerit acquiri simplici cognitione terminorum, apprehenso enim quid sit totum, et quid sit pars statim cognoscitur quod omne totum est majus sua parte, sicut D. Thomas inquit in quæstione LI, articulo primo. Pars autem, et totum simplici apprehensione cognoscuntur quid sint: ergo simplex illa cognitio sufficit generare habitum. Cæterum Cajetanus (ut supra vidimus) ponit generationem hujus habitus per effluxum ab animâ, supposita cognitione terminorum per species ab extra venientes. Qualis autem cognitio ista sit, et representatio terminorum, non explicat. Alia sententia per aliud extremum est patris Vazquez supra citati disp. LXXIX, cap. III et IV, quod habitus principiorum scientiæ naturalis generetur in nobis per inductionem, et enumerationem singularium. Pro principiis autem mathematicæ, et aliis communibus non requirit habitum ab intellectu distinctum (de quo sequenti dubio.) Unde cum inductio sit consequentia, et discursu, videtur consequenter admittere quod generetur per discursum, inductio enim species argumentationis est, et est consequentia ex enu-

meratione singularium deducta, non ex connexionem extremorum cum medio.

II. Et fundatur hæc sententia; tum in diversis locis Aristotelis; tum in ratione: Aristoteles enim v ethicorum, cap. III, docet omnem doctrinam fieri ex antea notis per rationem, aut inductionem. Et subdit: « Inductio autem principii est: » et capite octavo inquit: « Juvenes esse aptos ad mathematicas, non ad philosophiam naturalem, quia non habent experientiam quæ necessaria est ad principia philosophiæ, non mathematicæ: » et II posteriorum, capite ultimo docet hunc habitum principiorum generari ex cognitione sensitiva non una, sed multis, quia ex multis fit memoria, et ex memoria experientia, denique experientia generatur habitus principiorum. Unde deficiente aliquo sensu deficit scientia, ut docet Aristoteles I metaph. cap. I, et I posteriorum, cap. IV, sicut æcus non potest habere scientiam de coloribus, quia desunt ei principia circa illos.

III. Et suffragatur ratio, quia principia sunt maxime circa universalia et communia, videmus enim quod principia plures conclusiones particulares sub se comprehendunt, quæ ex illis deducuntur, et sic semper traduntur in communi, et quanto universaliora sunt, magis nota sunt, ut illud principium: Quodlibet est vel non est: Omne totum est majus sua parte, quæ modo universaliter traduntur, et ita videmus, quod principia in demonstrationibus, et syllogismis ponuntur pro majori, et quasi in communi, quia ipsa universalia, et communia sunt. Sed in nobis non potest formari iudicium universale, seu propositio universalis, nisi ex enumeratione singularium, quia debet notitia nostri intellectus oriri ex sensu; non potest autem sensus

ministrare universale iudicium, nisi ex pluribus singularibus ortum, ergo cognitio principiorum requirit, et præsupponit inductionem ex enumeratione singularium.

IV. Nihilominus media via incedendum nobis est, et dicendum, quod ad generationem habitus principiorum per se concurrat assensus circa veritatem per se notam. Qui assensus est iudicium, et supponit non solum simplicem apprehensionem terminorum, sed etiam compositionem, et divisionem, seu propositionem super quam cadat iudicium. Iudicium autem, et enumeratio plurium singularium non requiritur ad assensum illum, et ad generationem habitus principiorum tamquam formalis ratio, etiam in principiis scientiæ physicæ, sed inductio potest requiri ut quid prærequisitum ad sufficientem notitiam terminorum, et ad concipiendum modo universali propositiones illas principiorum.

V. Hæc conclusio quantum ad primam partem, quod non sufficit simplex apprehensio terminorum sine iudicio, sumitur ex D. Thoma, qui in quæstione LI, articulo primo dicit, quod ex natura animæ intellectivæ convenit homini, quod cognito quid est totum, et quid est pars cognoscat quod omne totum est majus sua parte. Illa autem cognitio partis, et cognitio totius est simplex apprehensio, sed illa cognitio: Omne totum est majus sua parte, est compositio, et iudicium, ut de se patet. Item hoc inde sumitur, quia principia continent veritates per se notas, quæ sunt demonstrationem principia, ut late tradit philosophus II posteriorum, capite ultimo: et ibi S. Thomas lect. XX, et I etiam posteriorum, lect. XX, et in VI ethicorum, lib. III, et est de se satis notum; sed veritates ex quibus demonstrationes fiunt, sunt propositio-

nes per iudicium cognitæ, et assertæ, quia in istis solum veritas invenitur ut tradit D. Thomas I p. quæst. XVI, articulo III, et quæst. I de veritate, articulo secundo, et alibi sæpe; ergo prima principia non in sola terminorum apprehensione consistunt, sed iudicio, et assensu, et compositione.

VI. Rursus habitus principiorum non acquiruntur nisi mediante isto assensu, quia mediante eo actu acquiritur ad quem postea inclinatur; ergo cum inclinatur ad assensum talium veritatum, per eundem acquiratur. Nec est possibile per solum simplicem inspectionem terminorum ante cognitam illam veritatem, quæ est principium, generari habitum ad talem veritatem inclinantem: quomodo enim determinari potest intellectus ad talem veritatem nondum cognita illa veritate. Sine determinatione autem intellectus, quomodo potest determinata inclinatio, et habitus in eo generari erga eandem veritatem, et objectum determinatum. Veritas autem non datur nisi in assensu, et iudicio intellectus; ergo actus requisitus ad hujus habitus generationem debet esse actus iudicii, seu assensus circa veritatem illam per se notam. Et sic debet supponere compositionem intellectus, quia iudicium non cadit nisi supra enumerationem, quæ est aliquid compositum.

VII. Quoad secundam partem conclusionis, quod acquisitio habitus principiorum, et assensus ejus, etiam in physicis in quibus solum agnoscit Vazquez requiri habitum principiorum superadditum intellectui, non innitatur inductioni tamquam rationi formali constat, quia inductio est consequentia, et discursus non necessarius, neque efficax, sed fallibilis, (ut ostendimus in summulis, quæst. VIII, articulo

secundo) et est manifestum, quia inductio parat viam ad cognoscendum universale, ut universale est, si quidem ex enumeratione singularium colligit illud. Non potest autem numerare omnia singularia; ergo non potest ex illa enumeratione sufficienter, et plene colligere universale. At vero veritas primorum principiorum est per se nota, et assentitur illi intellectus majori certitudine, et evidentia quam conclusioni demonstratæ, et assentitur illi tamquam propositioni universali, ut cum dicit omne totum est majus sua parte: quodlibet est, vel non est; ergo oportet quod in assensu talis propositionis universalis sit certior intellectus, quam ex inductione præcise certificari possit. Quare cum Aristotele prima principia ex inductione generari dicit, non sumit inductionem pro ratione formali assensus principiorum neque per modum consequentiæ, et argumenti, quo illa principia certificentur nobis cum primum principium definiatur ab Aristotele I posteriorum, XX: Quod sit propositio medio vacans, id est, medio probativo; nec enim accipit suam certitudinem per probationem, sed ex terminis ipsis redditur nota. Inductio ergo dicitur ab Aristotele esse id ex quo generatur notitia principiorum quantum ad aliquem modum, seu conditionem requisitam, scilicet ut accipiantur modo universali, quia in nostro intellectu universale accipitur ex singularibus prius cognitis per sensum. Unde pro ea parte qua notitia principiorum supponit species acceptas ex sensibus, etiam ut universaliter id sumat, præsupponit plurium singularium notitiam in sensibus acceptam, et ex talibus singularibus posse intellectum formare conceptum, et notitiam rei universalis. Hoc totum præsuppositive se habet, et antecedenter ad noti-

tiam, et assensum principiorum, eo quod veritates principiorum formantur per propositiones universales, et intellectus non potest abstrahere universale ab uno tantum singulari, sed a pluribus. Ut ergo universalem propositionem formet, debet præsupponi plurium singularium cognitio, et hoc vocatur inductio, seu experimentum plurium ab Aristotele I posteriorum, ultimo cap. lect. XX apud D. Thomam et VI, ethicorum supra citato lectione III. Attamen certitudo ipsius veritatis per se natæ, id est, connexio inter prædicatum, et subjectum ita est immediata ut non innitatur inductioni tamquam rationi formali, sed per ipsam terminorum notitiam immediate cognoscitur.

VIII. Itaque in propositionibus per se notis, et est modus, quo traduntur propositiones, scilicet universalitas (pertinet universalitas ad quantitatem propositionis) et est formalis ratio, scilicet connexio inter prædicatum, et subjectum. Ipsum quidem modum universalitatis accipere potest intellectus ex pluribus singularibus, in quibus videt verificatum illud principium, et sic præcedit inductio. Ipsa autem formalis ratio veritatis, id est, connexio prædicati, et subjecti secundum quam formatur assensus, et iudicium, non fundatur in inductione, neque probatur per illam consequentiam, sed per immediatam habitudinem terminorum inter se, licet ad sensum etiam idem demonstratur quasi modo sensibili, et experientia ostendendo, id est, quod ex ipsa habitudine terminorum innotescit.

IX. Sed tamen advertendum est, quod ista inductio, et enumeratio singularium, in quibus ad sensum videri potest id quod ex terminis notum est, non fit æqualiter in omnibus principiis, sed quedam ita communissima sunt, ut eorum sin-

gularia passim omnibus occurrant, nec quemquam latere possint, sicut quodlibet est vel non est: omne totum est majus sua parte, et similia, quia ens et non ens, totum et pars omnibus ita generaliter nota sunt, ut a nemine negari possint, passimque plura singularia etiam unico actu occurrant: et hæc principia ita universalissima vocantur dignitates. Alia sunt principia in se quidem nota ex connexionem terminorum, sed tamen ipsi termini non ita passim omnibus sunt noti, ut non indigeant aliquo experimento, et talia principia sunt quidem in se nota, sed non quoad nos communiter, sed quoad sapientes, quia termini illi ut innotescant, indigent sapientia, et experientia majori, ut quod spiritualia non sint contenta in loco, et definitiones multarum rerum, quæ non statim omnibus innotescunt, sed majori indigent experimento, non pro ratione formali sui, sed pro manifestatione terminorum. Et talia principia vocantur propositiones, seu suppositiones. De quo videatur D. Thomas 1 posteriorum, lect. v.

X. Quomodo autem verificetur, quod unico actu ista principia generentur, cum multorum singularium inductio requiratur, respondetur quod unico actu generantur ex parte assensus; posito enim unico assensu circa tales veritates plene convincitur, et determinatur intellectus erga illas, et sic generatur habitus, multo magis quam per unicum actum demonstrationis habitus scientiæ, et tamen ad hanc sufficit unica demonstratio ut generetur habitus, quia plene convincit intellectum; multo ergo magis unus assensus veritatis per se notæ. Ex parte autem acquisitionis specierum, vel manifestationis terminorum possunt præcedere plures actus, et enumeratio singularium, ut

dictum est. Sed hoc non pertinet ad formalem rationem principiorum, sed ad prærequisita, et antecederet ut dictum est.

XI. Ex his responsum manet ad fundamentum contrariæ sententiæ deductum ex auctoritate. Ad fundamentum ex ratione respondetur verum esse quod principia traduntur in universali, et sunt propositiones universales, et universalia in nobis formantur ex plurium singularium enumeratione. Cæterum hæc enumeratio singularium, et inductio non est ratio formalis assentiendi illis principiis (ut ostendimus) sed ipsa habitudo, et connexio prædicati cum subjecto, quæ ita immediata est, et per se, ut visis ipsis terminis sine alia probatione ipsa veritas videatur, et ipsa convenientia prædicati ad subjectum. Unde licet quoad modum cognoscendi, et formandi conceptum universalem prærequiratur aliquorum singularium notitia, aut numeratio, quia universale abstrahitur a multis, et est unum in multis, tamen ratio formalis cognoscendi hanc veritatem est necessaria illa, et immediata connexio terminorum, quæ hoc ipso quod apparet, et constat esse necessariam, etiam manifestatur esse universalem, quia quod necessarium est, omnibus convenit, et semper. Quare quod inductio facere non potest, scilicet omnia singularia percurrere, et ex illis inferre per necessariam consequentiam universale, supplet ipsa notitia terminorum, quæ necessariam connexionem invenit inter eos; talis enim necessaria connexio universalitatem firmat.

XII. Dices: Ergo non est inductio necessaria etiam ad ipsam universalitatem propositionis per se notæ, si quidem in uno singulari tantum possunt videri illi termini, verbi gratia, quod sit totum, et quod sit

pars, et necessaria illa habitudo, seu connexio quod totum sit majus parte. Qua connexionem cognita tamquam necessaria, etiam universalitas propositionis cognoscitur, quia ubi est necessaria connexio, ibi est universalitas; ergo sine inductione illa cognosci potest, et sic frustra reducit Aristoteles istorum principiorum notitiam ad inductionem, et numerationem singularium.

XIII. Respondetur quod cognita, et perspecta plene, et perfecte habitudo, et connexionem necessaria inter aliquos terminos, non est dubium cognosci universalitatem, quia omne quod convenit necessario, convenit universaliter. Cæterum antequam perveniatur ad hanc cognitionem plenam terminorum, et habitudinis quam habent inter se, requiritur inductio, et enumeratio singularium ad illam universalitatem concipiendam, et formandam duplici de causa. Primo, ne fallatur sensus, sed firmetur, et species ex illo deductæ melius possint ipsam habitudinem, et connexionem representare: secundo, ut ipsa universalitas representetur expressius, et formalius quantum ad suam abstractionem a pluribus, et excursionem ad ipsa. Hic enim modus universalitatis licet bene fundetur, et firmetur per cognitionem connexionis, et habitudinis necessariæ, tamen cum sit relatio, et ordo ad plura non representatur expresse, et formaliter nisi visis, et expertis aliquibus pluribus, quæ utique singularia sunt. Itaque ad hanc formalem, et expressam universalitatis representationem conducit inductio, et singularium enumeratio. Et similiter ad primum, quia non possunt sufficienter ipsi termini cognosci, et earum habitudo uno solo singulari viso. Licet enim in uno singulari appareat totum et pars, esse et non esse, tamen non potest ex uno solo singu-

lari perfecte confirmari intellectus in ipsa cognitione, et collatione totius et partis. Visis autem pluribus singularibus, et quod in omnibus eadem modo concurrunt totum et pars, esse et non esse, format firmam, et certam cognitionem de his terminis, eorumque habitudo inter se. Quod quidem in rebus ita communissimis sicut totum et pars, esse et non esse, unico actu, quo plura singularia videntur, sufficiens notitia, et collatio accipi potest. In aliis autem veritatibus per se notis, quæ non constant terminis ita communissimis, major experientia requiritur, ut notitia terminorum habeatur.

XIV. Unde etiam patet ad id quod proponebat prima sententia, quod viso quid est totum, et quid est pars statim cognoscitur omne totum esse majus parte; viso inquam et cognito non sistendo in cognitione, et apprehensione simplici, sed ordinando, et componendo illos terminos ad formandum illas propositiones, et illud iudicium, quod omne totum est majus parte, quod utique sine aliqua collatione, et comparatione non fit.

DE PLURALITATE HABITUUM PRIMORUM PRINCIPIORUM.

XV. Sed inquires, an sint plures habitus primorum principiorum, vel sit tantum unus habitus pro omnibus primis principiis. Pater Vazquez ubi supra disput. LXXIX, articulo III et IV distinguit de principiis communissimis, qualis sunt quæ statim atque audiuntur intelliguntur, aut etiam principia mathematica; et de aliis principiis, quæ cum aliqua difficultate intelliguntur, ut sunt principia scientiæ naturalis. Et dicit quod ad illa principia, quæ sunt communissima, vel quæ sunt